

XALQ KONSTITUTSIYASI – XALQ TANLOVI
АРОДНАЯ КОНСТИТУЦИЯ – ВЫБОР НАРОДА
THE PEOPLE’S CONSTITUTION IS THE PEOPLE’S CHOICE

O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti
Magistratura fakulteti tinglovchisi
*mayor **Shukurov Bobur O‘tkirovich***

Annotatsiya: *Xalq konstitutsiyasi va xalq tanlovi demokratik jamiyatning asosiy tamoyillaridan biridir. Har bir mamlakatning konstitutsiyasi uning fuqarolarining asosiy huquq va erkinliklarini ta’minlaydi, shuningdek, davlat boshqaruvining asosiy prinsiplari va mexanizmlarini belgilaydi. Bu maqolada xalq konstitutsiyasi va xalq tanlovi tushunchalari, ularning ahamiyati va o‘zaro bog‘liqligi muhokama qilinadi*

Kalit so‘zlar: *O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, referendum, inson huquqlari, xalq tanlovi, demokratiya, fuqarolik jamiyati, davlat boshqaruvi, ijtimoiy o‘zgarishlar, shaffoflik, ijtimoiy adolat, innovatsiyalar, inson qadrini ulug‘lash*

Аннотация: *Народная конституция и народный выбор являются одними из основных принципов демократического общества. Конституция каждой страны обеспечивает основные права и свободы ее граждан, а также определяет основные принципы и механизмы государственного управления. В данной статье рассматриваются понятия народной конституции и народного выбора, их значение и взаимосвязь*

Ключевые слова: *Конституция Республики Узбекистан, референдум, права человека, народный выбор, демократия, гражданское общество, государственное управление, социальные изменения, прозрачность, социальная справедливость, инновации, прославление человеческого достоинства*

Annotation: *People’s constitution and people’s choice are one of the*

basic principles of a democratic society. The constitution of each country ensures the basic rights and freedoms of its citizens, as well as defines the basic principles and mechanisms of state administration. This article discusses the concepts of popular constitution and popular choice, their importance and interrelationship

Keywords: *Constitution of the Republic of Uzbekistan, referendum, human rights, people's choice, democracy, civil society, public administration, social changes, transparency, social justice, innovation, glorification of human dignity*

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi — mamlakatning asosiy qonuniy hujjati bo‘lib, davlat boshqaruvi, inson huquqlari, erkinliklar va jamiyatdagi munosabatlarni belgilab beradi. 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan ushbu konstitutsiya mustaqillik davrida O‘zbekistonning rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Xalqimiz siyosiy tafakkurining noyob namunasi bo‘lgan O‘zbekiston Respublikasi [Konstitutsiyasi](#) Vatanimiz mustaqilligi, xalqimizning tinch-osoyshta hayoti, fuqarolarimizning huquq va erkinliklari hamda manfaatlarining mustahkam kafolati sifatida yurtimizda bozor munosabatlari va xususiy mulk ustuvorligiga asoslangan huquqiy demokratik davlat, kuchli fuqarolik jamiyati barpo etish, O‘zbekistonning xalqaro maydonda munosib o‘rin egallashi borasida asosiy poydevor bo‘lib kelmoqda.

Mamlakatimizda [Konstitutsiyamizda](#) belgilab berilgan qoida va tamoyillar negizida samarali milliy qonunchilik tizimi, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari, fuqarolik jamiyati institutlari shakllanib, hayotimizning barcha soha va tarmoqlarida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilayotgani, davlatimizning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va harbiy salohiyati yuksalib, xalqimizning ongu tafakkuri tobora o‘sib borayotgani ayniqsa ahamiyatlidir.

2023 yil 30 aprel kuni mamlakatimiz hayotida muhim siyosiy tadbir — “O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi to‘g‘risida”gi Konstitutsiyaviy qonun loyihasi bo‘yicha referendum bo‘lib o‘tdi.

Ushbu tadbirning o‘ta muhimligi shundaki, birinchidan, referendumga taqdim etilayotgan Konstitutsiya loyihasi matni bir guruh olimu mutaxassislar

tomonidan emas, balki xalqning, keng jamoatchilikning taklifi va fikri asosida ishlab chiqilgan, inson qadri birinchi o‘ringa qo‘yilgan chin ma‘nodagi xalq Konstitutsiyasidir.

Konstitutsiya yurtimiz tarixida ilk bor referendum orqali qabul qilindi. Shu paytga qadar amaldagi Konstitutsiyamizga 16 marotaba o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritilib, parlament darajasida qabul qilingan bo‘lsa, endilikda yangilangan Bosh qomusimiz bevosita fuqarolarning takliflari asosida ishlab chiqilib, xalqimiz tomonidan qabul qilinayotgan, to‘g‘ridan-to‘g‘ri amalga kiritiladigan birinchi hujjatga aylanayotir.

Xalq Konstitutsiyasi, haqiqatdan ham, bir jamiyatning asosiy qadriyatlarini va prinsiplariyni aks ettiradi. U nafaqat huquqlar va erkinliklarni belgilab beradi, balki fuqaroning davlat boshqaruvidagi rolini ham ta‘kidlaydi. Konstitutsiya jarayoni, shuningdek, fuqarolarni birlashtiradi va ularning ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy hayotidagi faolligini oshiradi.

Demokratik jamiyatda konstitutsiya, xalqning har bir a‘zosining ishtirokini ta‘minlashga yordam beradi, bu esa davlat boshqaruvining samaradorligini oshiradi. Xalqning irodasini ifodalovchi bu hujjat, kelajak avlodlarga ham mustahkam poydevor yaratadi. Shu bois, Konstitutsiya nafaqat qonun, balki umummilliy manfaatlar va orzularni birlashtiruvchi kuchdir.

Xalq tanlovi - bu fuqarolar tomonidan o‘z vakillarini tanlash jarayoni bo‘lib, xalqchil konstitutsiya esa, xalqning manfaatlarini birinchi o‘ringa qo‘yuvchi huquqiy asosdir. Ushbu maqola xalq tanlovining ahamiyatini va xalqchil konstitutsiyaning davlat boshqaruvidagi rolini o‘rganishga qaratilgan.

Xalq tanlovi, avvalo, demokratik tamoyilga asoslanadi. Tarixan, bu jarayon fuqarolarga o‘z ovozlarni berish va davlatni boshqarishga ta‘sir ko‘rsatish imkonini beradi. Xalqning suvereniteti - bu uning o‘zini o‘zi boshqarish huquqidir.

Xalq tanlovining mohiyati quyidagilarda ko‘rinadi:

Demokratik jarayon: Xalq tanlovlari demokratiyaning asosiy tamoyillaridan biridir. Ular fuqarolarni o'z fikrlarini ifoda etish va qarorlar qabul qilish jarayoniga jalb etadi.

Ijtimoiy o'zgarishlar: Tanlovlar, ko'pincha, jamiyatdagi muhim ijtimoiy masalalarga e'tibor qaratadi va ijtimoiy o'zgarishlarni rag'batlantiradi. Bu, masalan, yangi qonunlar yoki siyosatlar qabul qilishga yordam beradi.

Shaffoflik va ishonchlilik: Xalq tanlovlari shaffof ravishda o'tkazilganda, natijalarga ishonch oshadi. Ochiq ovoz berish jarayoni va natijalar, aholi orasida ishonchni kuchaytiradi.

O'zaro Munosabatlar: Tanlovlar orqali fuqarolar o'zaro fikr almashish, muhokama qilish va kelishuvga erishish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu jarayon ijtimoiy muhitni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Ijtimoiy Faollik: Xalq tanlovlari fuqarolarni faollikka undaydi, shuningdek, ijtimoiy muammolarni ko'rib chiqishga va ularga yechim topishga yordam beradi. Bu, aholini birlashtirib, ularning ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi.

Kreativlik va Innovatsiya: Tanlovlar ko'pincha yangi g'oyalarni yoki loyiha takliflarini ilgari suradi. Fuqarolar o'z ijodiy fikrlarini bildirishi mumkin, bu esa innovatsiyalarni rag'batlantiradi.

Siyosiy ta'sir: Xalq tanlovlari siyosiy partiyalar va liderlarga jamoatchilik fikrini o'rganishga yordam beradi. Ular saylov strategiyalarini ishlab chiqishda muhim rol o'ynaydi.

Fuqarolar ishtiroki: Tanlovda qatnashish orqali odamlar o'z fikr va qarashlarini ifoda etish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Ko'p xil fikrlar: Har xil fikr va g'oyalar bir joyga jamlanadi, bu esa muammolarni har tomonlama ko'rib chiqishga yordam beradi.

Qaror qabul qilish jarayoni: Tanlov natijalari ko'pincha kelajakdagi qarorlar va siyosatlar uchun yo'nalish belgilaydi.

Xalq tanlovining avzalliklari quyidagilarda ko'rinadi:

Demokratik ishtirok - Xalq tanlovlari fuqarolarga o'z fikrlarini erkin ifoda etish imkonini beradi. Har bir kishi o'zining ovozini berish orqali

jamiyatning rivojlanishida faol ishtirok etadi. Bu jarayon demokratik qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi va fuqaro huquqlarini hurmat qilishni rag‘batlantiradi.

Ochiqlik va shaffoflik - Tanlov jarayonlari odatda ochiq va shaffof bo‘ladi. Bu, o‘z navbatida, fuqarolar o‘rtasida ishonchni oshiradi. Ochiq muhokamalar va yirik tanlovlar jamiyatda adolatli qarorlar qabul qilishga yordam beradi va fuqarolar o‘rtasida anglashuvni rivojlantiradi.

Ijtimoiy adolat - Xalq tanlovlari har bir fuqaroga o‘z fikrini bildirish imkoniyatini beradi, bu esa ijtimoiy tenglikni ta’minlaydi. Har bir kishi, ijtimoiy, iqtisodiy yoki boshqa muammolarga nisbatan o‘z fikrini bildirish orqali jamiyatda adolatli va muvozanatli qarorlar qabul qilishga hissa qo‘shadi.

Eng yaxshi yechimlarni aniqlash - Xalq, odatda, o‘z muammolarini yaxshi biladi. Ularning takliflari ko‘pincha eng maqbul yechimlarni taqdim etadi. Xalq tanlovlari orqali muammolarni hal qilishda aholi fikri inobatga olinadi, bu esa samarali qarorlar qabul qilishga olib keladi.

Innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash - Xalq tanlovlari yangi g‘oyalar va innovatsion yechimlarni kiritishga yordam beradi. Fuqarolar o‘z takliflarini bildirish orqali ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishga hissa qo‘shadilar. Bu, o‘z navbatida, jamiyatning innovatsion faoliyatini rag‘batlantiradi.

Jamiyatni birlashtirish - Xalq tanlovlari fuqarolarni bir maqsad atrofida to‘plab, ularni birlashtiradi. Bu jarayon orqali aholi o‘rtasida hamjihatlik va birlik hissi oshadi. Jamiyatning muammolari ustida birgalikda ishlash, odamlarni yanada yaqinlashtiradi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Konstitutsiyaviy komissiya a‘zolari bilan uchrashuvdagi nutqida quyidagi ustuvor yo‘nalishlarga e’tibor qaratgan:

Amalga oshirilayotgan barcha islohotlarimiz markazida inson qadrini ulug‘lashga qaratilgan ezgu g‘oya mujassam. Chunki bizning muqaddas dinimizda ham, buyuk allomalarimiz boy ilmiy va ma’naviy merosida ham, inson – hayot gavhari, tengsiz mo‘‘jiza sifatida ulug‘lanadi.

Inson – davlat va jamiyat uchun maqsadga erishish vositasi emas, aksincha, ana shu maqsadning bosh mazmuni va manbai hamda eng oliy qadriyat bo‘lishi lozim.

Ma’lumki, biz o‘lim jazosi tayinlanadigan jinoyatlar sonini bosqichma-bosqich kamaytirib, bu jazoni to‘liq bekor qildik. Shunga qaramasdan, ayrim fuqarolar tomonidan o‘lim jazosini tiklash, uni jinoyat qonunchiligiga qayta kiritish haqida takliflar ham ilgari surilmoqda. Vaholanki, demokratik va insonparvar g‘oyalarni oliy qadriyat darajasiga ko‘targan dunyodagi aksariyat davlatlarda o‘lim jazosi bekor qilingan. Chunki yashash huquqi – har bir insonning tabiiy huquqi bo‘lib, unga bu huquqni davlat emas, Yaratganning o‘zi ato etgan.

Yana bir muhim masalaga e’tiboringizni qaratmoqchiman. Prezident Xalq qabulxonalariga kelayotgan ko‘plab murojaatlar tahlili shuni ko‘rsatmoqdaki, huquq-tartibot organlari tomonidan shaxs qo‘lga olinganida, u nima uchun ushlangani va qanday huquqlarga ega ekani tushuntirilmaydi. Natijada gumon qilinuvchining huquqlari ushlangan dastlabki vaqtdayoq xavf ostida qoladi.

Bunday holatlarning oldini olish maqsadida ko‘plab davlatlarning Konstitutsiya va qonunlarida hamda inson huquqlariga oid xalqaro hujjatlarda aks ettirilgan “Miranda qoidasi”ni qo‘llash lozim. Ya’ni, shaxsni ushlash chog‘ida uning huquqlari va nima sababdan ushlangani sodda tilda tushuntirilishi shart. Ana shu qoidani Konstitutsiyamizda muhrlab qo‘yishning vaqt-soati keldi, deb o‘ylayman.

Bundan tashqari, “Xabeas korpus” institutini rivojlantirish zarur. Ya’ni, shaxs sudning qaroriga qadar ko‘pi bilan qirq sakkiz soatdan ortiq ushlab turilishi mumkin emas. Agar sud tomonidan shaxsni hibsga olish yoki unga nisbatan boshqa turdagi ozodlikni cheklash haqida qaror belgilangan muddatda qabul qilinmasa, bunday shaxsni darhol ozod qilish kerak. Bu haqdagi muhim normani ham Asosiy qonunimizda aks ettirishimiz zarur.

Bunday qoidalar inson, uning hayoti, huquq va erkinliklari – oliy qadriyat degan ezgu tamoyilga har tomonlama mos kelishini aytib o‘tgan.

Xulosa: Xalq Konstitutsiyasi – bu xalqning irodasi va erkinligining timsolidir. Uning yaratilish jarayoni va xalq tanlovi, demokratik jamiyatning mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Shunday qilib, har bir fuqaroning bu jarayonda ishtiroki muhimdir, chunki u davlatning kelajagini belgilaydi. Demokratik tamoyillar asosida shakllangan konstitutsiya, faqatgina huquqiy hujjat emas, balki xalqning umid va ishonchlarini ifodalovchi asosiy poydevordir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi – 1992 yil 8 dekabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqlari – 2023 yil, 30 aprel (referendumga oid).
3. BMT Inson huquqlari to‘g‘risidagi umumjahon deklaratsiyasi – 1948 yil 10 dekabr.
4. “Demokratiya va ijtimoiy taraqqiyot” (mualliflar: X. Shokirov, M. Rahimov) – 2020 yil.
5. “Referendumlar va ularning ijtimoiy ta'siri” (muallif: A. Murodov) – 2022 yil.